

Lotgevallen in de ijsvaart

Scheepsdrama's

in de Finse Golf, de Arctische Ocean en de Eemnesser polder

**in de
18e eeuw**

LOTGEVALLEN
van
Jacob van Wakkerendijk
[1741 Eembrugge - 1825 Eemnes]
in de
ijsvaart
door
Martin Hendriks

Jacob Corneliszoon van Wakkerendijk heb ik zelf nooit gekend maar ik heb daarentegen wel veel van hem gehoord. Hij moet , een verre voorvader geweest zijn, die van kajuitswacht opklom tot bootsman en daarna als schipper de zeeën bevoer. Dat was dan hoofdzakelijk de Oostzee, waar hij het water 'dun' gevaren had. Jacob was geboren in 1741 op het veerhuis van de Oude Melm aan de rivier de Eem waar zijn vader de boeren, die hun land aan de overkant van de rivier hadden, met hun vee in een roeiboot overzette.

Jacob kon goed vertellen over zijn belevenissen en reizen om de Noord. En dat deed hij dan ook. Op familiefeesten; bruiloften en begrafenissen, was hij de man die de toespraken hield. Dat er goed naar hem geluisterd werd valt op te maken uit het feit dat zijn verhalen na twee eeuwen nog steeds in familiekringen aangehaald en naverteld worden.

Natuurlijk zijn en blijven het zeemansverhalen kortom verhalen die niet de lijn van waarheid en verzinzel strak volgen. Zeker als die al 250 en meer jaren in omloop zijn.

Martin Hendriks

Schipbreuken op 't Hooghe Landt

1758

Bij de ramp kwamen veel zeelui om. De meesten verdronken en zijn nooit meer gevonden.

Ook waren er overlevenden: de schipperse Jansje Hendricksdochter Rebel van de 'Rebel van Huijsen' en bootsmansmaat Jacob Cornelisz van Wakkerendijk van de 'Dobbe tot Emmenes'.

Van het derde schip dat verging, 'De Kroon van Rostock', overleefde de gehele bemanning met schipper Joachim Jensen de ramp.

Inleiding

Op de noordoost kust van 't Hooghe Landt, een eiland dat in de Finse Golf op de vaarroutes naar Hamina en St.Petersburg ligt, vond op zondag 15 oktober 1758 een scheepsramp plaats waarin twee Hollandse vrachtschepen: de **'Rebel van Huijsen'** en de **'Dobbe tot Emmenes'** vergingen. In diezelfde storm liep ook het galjoen **'De Kroon van Rostock'** op de rotsen.

Er zijn twee dorpen op **'t Hooghe Landt** Suurkylä (Noorddorp) en Kiiskinkylä (Zuidorp) beide liggen op de oostkust. De westkust is bezaaid met honderden kleine riffen en eilandjes en moeilijk bevaarbaar.

Martin Winter, zeeloods en waterschout van **Hamina** was geboren in een geslacht van grootgrondbezitters en eigenaar van het landgoed Vilniemi bij Hamina. Winter was ook hoofd van het rampencomité en had zodanig de taak het onderzoeken van eventuele voorgekomen onrechtmatigheden, tijdens en na een scheepsramp. Volgens een wet uit 1697 stond er op het ontvreemden en de heling van goederen uit een wrak waarvan de waarde meer dan 60 daalders bedroeg, de doodstraf door ophanging.

't Hooghe Landt (Hogland) (Suursaari)

De melding dat er zich een scheepsramp had voorgedaan waarbij drie koopvaarders verloren waren gegaan bereikte Winter pas enige dagen later, toen een boodschapper van stuurman Pavlov, de hoogste ambtenaar op het eiland, na een stormachtige zeiltocht in Hamina arriveerde.

‘De bevolking was aan het roven geslagen en de zaak was compleet uit de hand gelopen’. Winter moest zo snel mogelijk komen, liefst met een aantal kozakken om de orde te herstellen en de inwoners weer op koers te krijgen.

De zeiltocht duurde twee volle dagen, eerst naar Haapasaari waar overnacht werd in het kleine haventje. De volgende ochtend in alle vroegte ging het verder voor de laatste 16 mijl naar de haven van het Noorddorp op 't Hooghe Landt, waar tegen het avonduur afgemeerd werd.

Stuurman Pavlov en zijn roeiers stonden op de kade om de trossen aan te pakken toen de sloep afmeerde. Er was zo op het eerste oog niets te merken van roverij laat staan volksopstanden.

Pavlov had de zaak zeker goed onder controle gekregen was de eerste gedachte van Winter. ‘Hoe staan de zaken’, vroeg hij toch nog. ‘Zo te zien heb je de touwtjes in handen of is dat maar schijn.’ ‘De ergste oproerkraaiers, 37 man sterk zitten ‘onder-de-klok’ van het raadhuis. Dus ik zou zo zeggen van ga je gang over wat die lui te zeggen hebben over het stelen en roven van de goederen uit de drie schepen die in de zware oosterstorm van afgelopen zondagnacht hier net buiten de haven omhoog gezet werden’, was het antwoord

van de stuurman.

‘Waar staat dat raadhuis’ vroeg Winter. ‘Het is zeker dat gebouw wat ik vanuit zee gezien heb, dichtbij de Noordkaap’.

Pavlov schudde zijn hoofd, ‘Dat is de mistklok. Mijn raadhuis, zo noem ik het, staat bij het kerkhof. Het is het lijkenhuisje dat in de wintertijd als de vorst in de grond zit en er geen kuil gegraven kan worden, in gebruik is als opslagplaats voor de overledenen die dan in het voorjaar begraven worden. Nu stond het leeg en kreeg ik de arrestanten er allemaal in, op één man na dan. Die brengt ze de dagelijkse vissoep en schept de latrine-emmer leeg. Ik heb er een paar kozakken op wacht gezet, die draaien non-stop door. Maar ik loop met je mee en wijs je de weg’, antwoordde Pavlov.

‘Waren er nog overlevenden bij die scheepsramp’, vroeg Winter.

‘Ja, twee Hollanders, een vrouw en een man, en dan nog de gehele bemanning van een stukgoedboot uit Rostock. Joachim Jensen heet de schipper. Ze logeren in het zeemanshuis, tenminste de meesten.

Sommigen zijn privé ondergebracht vanwege het tekort aan slaapplaatsen in het zeemanshuis’.

‘En dat is alles?’

‘Ja dat is alles’ antwoordde Pavlov op een toon alsof er toch nog wel wat was maar daar liever over zweeg.

‘En een zoektocht naar eventuele drenkelingen zijn gedaan’, veronderstel ik. Waarop Pavlov alleen maar knikte.

‘Er is dus niemand, dood of levend aangespoeld,’ concludeerde Winter hardop. ‘En het huisonderzoek naar gestolen goederen is ook grondig gedaan, neem ik aan en daar is natuurlijk een rapport van opgemaakt’, vervolgde Winter vragend naar stuurman Pavlov

kijkend, die dat beaamde. Pavlov zei verder dat er bij die huisonderzoeken in dertien woningen hennep gevonden was en in een buiten het dorp staande hooimijt langs het bospad naar de westkust nog een tiental balen halsterleer waren gevonden, die hoogstwaarschijnlijk uit de 'Kroon van Rostock' afkomstig waren. 'Ik zal je de weg wijzen naar dat lijkenhuis en o ja, slapen kan je in het zeemanshuis. Je hebt een eigen kamer. De Pa, zo wordt de beheerder genoemd, weet dat je komt. En je kunt er ook eten,' zei Pavlov met zijn hand wijzend naar een verwaarloosd enigszins achteraf staand groot tweeverdiepingsgebouw, dat dan wel het zeemanshuis moest zijn.

Winter had in zijn leven veel gezien. Van toen hij nog op de vaart zat en ook als loods op de vele buitenlandse schepen die in Hamina of anders wel in St. Petersburg moesten laden of lossen. Hij was in die tijd dingen tegengekomen die nogal in strijd waren met zijn opvatting van het normale dagelijks leven.

Maar wat hij nu zag sloeg alles: In een houten schuur van rond de zes bij vier meter zaten 36 mannen als sardines in een blik, van waaruit een zure latrine lucht al op grote afstand te ruiken was. De 37-ste man stond bij een houten kruiwagen met twee ogenschijnlijk lege emmers er op, vlak bij de met een schuifbalk uitgeruste brede deur van het lijkenhuisje. De twee kozakken van de wacht, met de traditionele lange stok waarvan in het ondereinde een grote draadnagel zat, stonden bovenwinds op een meter of tien van diezelfde deur. 'Hoeveel dagen zitten die mannen daar al en wanneer is er voor het laatst gelucht', vroeg Winter aan Pavlov.

‘Luchten wordt regelmatig gedaan, een keer per dag als de emmers opgehaald worden en ik denk dat de laatste man die we te pakken kregen eergisteren, woensdag, was. De rest zit wat langer’.

‘Ik stel voor, stuurman, om iedereen naar huis te laten gaan. Daar kunnen ze naar de sauna, zich wassen en schone kleren aantrekken. Gevaar van ontsnappen is er niet want ze zitten op een eiland. De namen van de mannen met de reden van de arrestatie heb je genoteerd zoals je zei en dat papier zou ik graag willen zien. Ik dacht eerst de mannen van het Zuiddorp te verhoren, en daarna die hier in het Noorddorp wonen. En als er onverhoopt nog iemand anders is die wat over de zaak te vertellen heeft dan laten we die door de kozakken halen. De dorpsoudste is de man waar ik mee begin’, legde Winter de stuurman uit. ‘Die heeft meestal een zekere autoriteit in de dorpsgemeenschap en als ik zijn vertrouwen heb dan is er heel wat gewonnen bij het eerste voorlopige onderzoek’, verklaarde Winter.

Matts Henrichsson Talsi was al jaren, vanwege zijn schrijf- en leeskunst, dorpsoudste. Hij kwam moeizaam en stinkend als iemand die weken lang geen sauna heeft gezien, uit het lijkenhuis gekropen. Winter vertelde hem eerst wie hij was en wat zijn taak inhield. En verder dat Talsi de mannen moest vertellen dat iedereen naar huis mocht maar wel dat zij morgenochtend met zonsopkomst aanwezig moesten zijn in de grote zaal van het zeemanshuis. In het zeemanshuis was er die avond veel volk. Achter de bar tapte Pa de kalja, ‘eigen-brouw-biertjes’, die door een serveerster in pinten naar de klanten werden gebracht. Zeker een man of dertig

waren er: vier loodsen, die stand by stonden en wachtten op een schip. Ze hadden een tafeltje gevonden vlak bij de sjoelbak en schoven daar een spelletje. Aan de bar stonden enige kooplui, die onder het genot van een pint zich luid afvroegen waarom het portret van Jan LaCosta, eens heerser over de voormalige Finse eilanden, nog steeds boven de grote deuringang van de zaal hing, ondanks dat hij al 17 jaar geleden gestorven was. Daar boomden de kooplui over, die van mening waren dat het hoogtijd was om het portret te verwisselen voor dat van de tegenwoordige heerseres, Tsarina Elisabeth. Ook de Pa van het zeemanshuis bleek van dezelfde mening toegedaan te zijn en zei daarvoor te zorgen. 'Eind van de week als de beurtschipper uit St.Petersburg komt zal ik de bestelling van een nieuw portret doorgeven', beloofde hij. Aan de overige tafels legden een tiental afgemonsterde zeelui een kaartje. Zij hadden nog geen nieuw schip gevonden of gewoon verlof genomen en van plan waren om met het voorjaar weer naar zee te gaan. En dan was er natuurlijk de gehele crew van de 'Kroon van Rostock' die op transport naar huis in Pruisen wachtte en zich intussen vermaakten met de keetmeiden van de visfabriek, waarvan er twaalf op de bank langs de wand zaten. Bij het podium aan een tafeltje apart was nog een koppeltje te vinden dat geheel in elkaar opging en genoot van een glaasje rode wijn. Martin Winter zat aan dezelfde tafel als de schipperse van 'De Rebel van Huijsen' uit het Gooiland waarvan de overige bemanningsleden, de schipper, de stuurman, de bootsman, als ook de matrozen en de kwartiermeesters, met de kok en de kajuitsjongen de ramp met hun leven hadden moeten betalen. Tegenover hem zaten Jacob Cornelisse van Wakkerendijk de bootsmansmaat en enige

overlevende van ‘De Dobbe tot Emmenes’ en als vierde man de schipper van de Rostocker, Joachim Jensen. Allen hadden een pint bier, voor zich staan en het gesprek ging over de stranding met de gevolgen ervan.

Schipper Joachim Jensen

Joachim zei dat zijn schip met een uiterst lange meelopende golf hoog op de rotsen gezet werd wat het geluk van de bemanning was. Ze konden zelfs zonder natte voeten te krijgen over de rotsen aan de wal klimmen met medeneming van hun barang. ‘Hoeveel zeelui er precies bij deze ramp omkwamen weet ik niet, maar het moeten er tientallen geweest zijn’, zei Joachim. ‘De meesten zijn gestorven aan de hypothermie of waren in het pikdonker bij het klimmen over de rotsen in de spleten en scheuren gevallen’.

Jensen vertelde zijn tafelgasten dat zijn schip in charter voer voor het Russische leger en onderweg was van St.Petersburg naar Koningsberg met een volle bak stukgoed; hennep, halsterleer, huiden en zeildoek, zakken graan en tonnetjes boter.

Zelfs haver voor de paarden. Noem maar op van alles en nog wat zat er in het laadruim tot schoeisel en warme kleding toe.

Koningsberg was door de Russen een maand of wat geleden bezet en daar bij de oorlogshandelingen veel verloren was gegaan ze dringend om aanvulling verlegen zaten, vertelde de schipper.

Nu vroeg Winter: ‘Heb je een vuur op het baken van de Noordkaap gezien’. ‘Nee, niet gezien’, antwoordde Jensen. ‘Je moet niet vergeten dat het behoorlijk stormde en vooral sneeuwde, zicht was er helemaal niet, de lucht was inktzwart. Het schip ging vreselijk te keer, we hadden dan ook zo min mogelijk doek staan. Het was de

bedoeling dat we om de Zuidkaap zouden gaan, maar de stroom heeft het schip noordop weg gezet met de bekende gevolgen’.

Schipperse Jansje Hendricksdochter Rebel

Jansje die tot nu toe stil had geluisterd wat de mannen vertelden mengde zich nu ook in het gesprek. Ze zei dat ze nog nooit zo’n slecht weer had meegemaakt. Het was aardedonker, de maan was er niet en het sneeuwde, wat het zicht nog meer verslechterde. Het vuur van het baken op de Noordkaap had ze niet gezien ofschoon iedereen er naar uitkeek, vertelde ze Winter.

Jansje vertelde de mannen dat ze geprobeerd had om na de stranding terug aan boord te gaan om te zoeken naar haar echtgenoot: schipper Steven Aertsz Keier. Maar de weg erheen werd haar versperd door een kozak van stuurman Pavlov. Mij werd verteld dat niemand van de eilandbewoners of wie dan ook aan boord mocht. Wel vond ik het erg vreemd dat er sommige mannen toegestaan werden om naar de wrakken te gaan. Wat die daar precies uitvoerden weet ik niet.’

‘Ik heb gisteren in het dorp gehoord dat er helemaal geen vuur op de Noordkaap is geweest. Pas een uur na de ramp hebben de dorpelingen de eerste vlammen gezien dus twee uur na het donker worden. In het dorp wist men ook te vertellen dat stuurman Pavlov, het verboden had om hulp te verlenen aan de overlevenden. Pavlov was bang dat het niet alleen geven van hulp betrof maar dat het eigenlijke doel zeeroverij zou zijn. Er werd ook verteld dat de stuurman door overmatig alcoholverbruik zijn werk wel eens vergat. Dit zou ook op die bewuste avond geweest zijn.’

Jansje Hendricksdochter had haar man het laatst gezien nabij de afgebroken grote mast waarvan de resten aan dek lagen. Hij was daar samen met de maat, Willem Adriaansz van Naerden. Overige bemanningsleden had ze niet gezien, maar veronderstelde dat die allen, op de matroos aan de helmstok na dan, zich in de roef op het voorschip hadden bevonden toen een serie grote en hoge golven over het schip heen kwam en het op de rotsen zette.

Haar man had geen reddingsvest, wist ze. Zelf had ze er een gekregen van de kajuitsjongen die hij uit de noodkist op het achterdek had gehaald, toen het schip de eerste keer over de scherpe riffen gezet werd wat het vlak opensneed. Wat er daarna allemaal gebeurde, kon ze niet precies vertellen. Wel dat de schipper eerder naast de matroos, zoals gewoonlijk met slecht weer, ook aan de helmstok stond. Steven was pas aan dek gegaan toen de grote mast afbrak. Jansje vertelde de waterschout dat haar man al enige jaren zetschipper was op 'de Rebel van Huijsen' zoals hun schip in het dorp genoemd werd. Het was een fluitschip van 100 last en haar vader, de buitenvaarder Hendrick Rebel de feitelijke reder was. Het schip was snel en had een groot laadvermogen met weinig diepgang dus uitermate geschikt voor de Baltic. 's Winters werd er niet gevaren dan lag het schip op, achter de golfbreker aan de mond van de Eem, want ons dorp heeft alleen een open rede, hoewel over het aanleggen van een haven gesproken wordt. Gewoonlijk maken we twee reizen per jaar, vertelde ze. De eerste in het voorjaar en aan het eind van de zomer was dan de tweede afvaart, voor het invallen van de winter. Half augustus zijn we van Amsterdam vertrokken richting Skagen en vandaar naar Helsingör, waar we ten anker gingen. Hier moest de

schipper met de scheepspapieren aan wal om de hoogte van de tol te laten bepalen en die te betalen. Hij haalde daar ook de post op, voor een eventuele nieuwe lading. Dit keer moest er in Kopenhagen bijgeladen worden voor St.Petersburg: 25 zakken Deense suiker, afkomstig uit St. Thomas een Deense kolonie in de West Indies en bestemd voor het Russische hof. In de ruimen hadden we producten uit ons dorp: Westland kaas, Kruijmers roggebrood, Gooise moppen, van de Borns' beschuit en speculaasbrokken van de Kampioen, de zogenaamde Huizer taatjes, voor de kruiers die in St. Petersburg handel dreven door daar met de hondenkar huis aan huis te leuren. Verder stonden er aan dek nog een 50-tal manden met in eigen 'hanges' gerookte harde bokking voor de verkoop op de najaarsmarkt daar. Vier kruiers hadden we als passagier aan boord op de voorjaarsreis. Ze bleven dan achter in St. Petersburg. In het najaar voeren ze meestal weer met ons mee huiswaarts. Maar dit keer niet daar we te vroeg terug waren en de najaarsmarkt nog niet begonnen was. Die kruiers zouden dan proberen een ander schip te krijgen richting Lübeck of Rostock. En vandaar de postkoets nemen of anders te voet verder gaan.' Waarop Jansje even stopte en zei: ' Maar dit zijn zaken, die jullie wel niet veel zal interesseren.' 'Integendeel, antwoordde Winter, 'Ik luister graag naar uw verhaal. Allemaal dingen die ik niet geweten heb.'

In zich zelf dacht Winter: *-laat dat vrouwtje maar praten dat zal haar goed doen, want uiteindelijk had ze haar man en schip, in wezen alles verloren en dan heeft ze een goed luisteraar nodig.-*

Na deze aanmoediging ging Jansje verder met te vertellen dat er in Kopenhagen orders gekomen waren om koers te zetten naar Hoburg op het Deense Gotland. Vandaar zouden ze onder

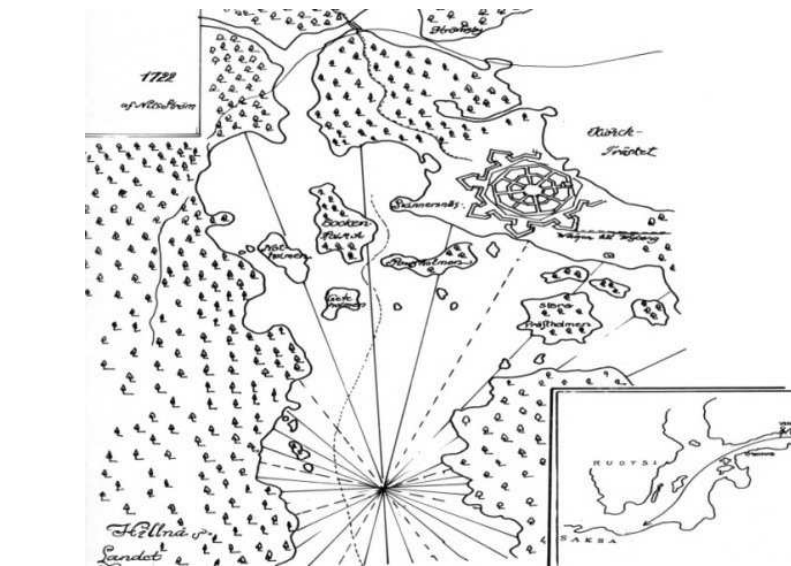
begeleiding van het oorlogsschip, 'Huis de Weare', van de West-Friese Admiraliteit in convooi verder gaan naar een punt op 12 mijl noordwest van Ristna, wat Glotovi genoemd werd naar het wrak van een koopvaardijship dat daar gezonken was. Deze gewoonte, het in convooi varen stamde uit de tijd van de Noordse oorlog tussen Zweden en Rusland toen er veel bouwmetaal uit de Republiek naar St.Petersburg werd vervoerd. Behalve ons schip maakten ook 'De Coopman van Pampus' en de 'Gluck Auf van Gravelant' deel uit van hetzelfde convooi. Bij Glotovi waar we in Russische wateren waren gingen we op eigen inzicht verder naar Kronstadt vanwaar een Russische loods het schip naar St.Petersburg bracht. De 'Huis de Weare' ging inmiddels met een nieuw convooi schepen achter zich aan terug richting Bornholm. Na lossing in St. Petersburg werd er koers gezet op Hamina om daar boomstammen te laden voor de zagerijen in Zaandam. Het laden nam vier volle weken in beslag. Niet dat zoiets ongewoon was, want de schipper was als afgevaardigde van de reder tevens koopman. Zodoende moest hij vaak in gezelschap van een vertrouwensman, meestal een Hollander of Fries die de belangen van de Hollandse reders behartigde en in de stad woonde, samen met de landeigenaar 'het-bos-in' om het beste hout uit te zoeken die voldeden aan de eisen die de ontvangers stelden. Deze reis moesten er naast de 'Fredrickshamns delen' zoals de stammetjes hout uit Hamina genoemd werden, ook nog zes stuks twintig meter lange boomstammen geladen worden voor een Zaandamse scheepswerf die van de stammen masten voor de Indië-vaarders van de schepen van de VOC maakte. Die stammen waren om de echtheid te garanderen gebrandmerkt : 'FR. 1757' naar de plaats van origine,

Fredrickshamn (Hamina), met het jaartal van kapping. Na vier weken werken zat de lading erin en de deklading van zes boomstammen lagen aan beide zijden van de grote mast gesjord in bundels van drie, vertelde Jansje die al enige jaren met haar man meevoer op de houtreizen naar Scandinavië. Het eerste gedeelte van de thuisreis hadden ze gevaren onder loodsaanwijzing tot enige mijlen voorbij Haapasaari waarbij het eiland Luppi de loods in zijn eigen jol, die al bij vertrek in de zij was vastgemaakt, overstapte om terug naar Haapasaari te zeilen waar hij dan op een schip met bestemming Hamina zou wachten.

Tot dan toe was de voorliggende koers volgens de zeilaanwijzing aanbevolen door Nils Strömcrona geweest die in de jaren 1722 - 1725 de aanlopen van Haapasaari en Hamina in kaart had gezet.

Hier liep de 'Dobbe tot Emmenes' ons op. Die had tot dan toe op korte afstand achter ons gezeten, daar ze zonder loods voeren om zo te besparen op de loodsgelden, die dan later door de schippers samen gedeeld zouden worden. Bij Luppi was het nog vrij goed weer, met een stevige bries uit het oosten met al wel witte schuimkopjes. Maar geen storm, zei zij, die kwam later toen het donker werd. Zij hadden vanaf Luppi steeds zuid op het kompas voorgelegen maar nu achteraf gezien met het snel toenemen van de Oostelijke wind en daardoor ook de stroom van het afgaand water had er veel meer opgeloeft moeten worden om vrij van de rotsen van 't Hooghe Landt te blijven. Dit alles vertelde zij de waterschout daar in het zeemanshuis.

-zeilende vanaf de rede wordt het rif oost van de eerste twee eilanden aan stuurboord gehouden net zo lang tot het eiland Lilla Svartö aan stuurboord zit. Vandaar ongeveer één Zweedse mijl lang een zuidoostelijke koers sturen en vervolgens twee zweedse mijlen op een zuid-zuidwestelijke koers totdat Haapasaari (Aspö) aan stuurboord in zicht komt waar de loods afgezet word. Daarna een flauwe bocht van een ¼ mijl maken waarna 't Hooghe Landt aan de kim in zicht komt-

Jansje was op 't Hooghe Landt vrijwel direct na de stranding opgevangen door een oudere vrouw, die haar mee naar huis nam, eerst in de sauna zette en daarna voorzag van droge kleren.

Die vrouw heette Carin, wist zij. Carin was weduwe en zij had twee dochters en een zoon, die toen niet thuis waren maar naar de kust gegaan waren om te kijken of er hulp nodig was.

De oudste dochter heette Gertrud en was ongeveer 20 jaar oud en verloofd. Dan was er nog een meisje van een jaar of vijf in huis die geen echte dochter, gezien de hoge leeftijd van Carin, kon zijn en misschien wel een aangenomen kind uit een verdronken gezin was, een zeer veel voorkomend verschijnsel onder de bevolking op de Finse eilanden, zoals ze eens gehoord had.

'Maar morgen gaan we al naar huis. Ik heb me laten vertellen dat de 'Coopman van Pampus' al vertrokken is van Hamina, hier ten anker gaat om een dominee af te zetten en ons, Jacob Cornelisse en mijzelf als passagier zal meenemen naar Amsterdam,'zei ze blij.

Bootsmansmaat Jacob Cornelisse van Wakkerendijk

Jacob vertelde dat hij aan boord hoofdzakelijk belast was met het toezicht over en de zorg voor het tuig van de grote mast. Hij had al enige seizoenen op dit schip gevaren en dit keer was het zijn zesde aanmonstering geweest.

De 'Dobbe' zoals het schip in het kort genoemd werd zat in de hout- en zoutvaart wat inhield dat we gewoonlijk zout haalden van St.Ybes (Setubal) in Portugal en naar Hamina brachten. Daar werden dan boomstammetjes geladen voor Amsterdam. Dit keer zouden we in Zaandam moeten lossen bij een scheepswerf die zeer dringend

om hout zat te springen om een nieuw schip afgebouwd te krijgen voordat de winter inviel. De dertiende oktober zat de lading erin en zijn we met een noorderbriesje vertrokken tegelijk met de 'Rebel van Huijsen', die voor ons uit voer, daar zij een loods aan boord hadden en wij niet. Na de rots Luppi, waar de 'Rebel' de loods afzette, gingen wij aan kop omdat wij een vlotter schip hadden, de 'Dobbe' had namelijk geen deklust zoals de 'Rebel', die zes stuks twintig meter lange boomstammen aan dek hadden liggen wat een voet meer diepgang gaf. Aanvankelijk was het nog goed weer. Wel ruimde de wind iets naar het oosten, nam zelfs wat toe maar nou niet iets wat je verontrustends zou noemen. Toch liet de schipper de bovenmarszeilen innemen. Uit voorzorg denk ik. Want de kim in het zuidoosten was diepblauw tegen het zwarte aan net zoals je wel eens ziet als er een sneeuwstorm op komst is. En die bleek dan ook te komen. Zeer plotseling begon het te waaien en te hagelen dat later overging in dichte sneeuwbuien zo dat we haast kregen om ook de rest van de bovenzeilen te reven en alleen op de bezaan en de fok verder voeren. Het zicht werd slechter zo dat zelfs de 'Rebel' die een halve mijl achter ons zat niet meer te zien was. Ook stuurden we een paar streken of meer op naar het zuidoosten wat achteraf gezien te weinig is geweest.

'Met hoeveel man zaten jullie aan boord', vroeg Winter.

'Het schip had een bemanning van 18 koppen hoofdzakelijk Eemnessers en Spakenburgers.'

'Hebben jullie het vuurbaken van de Noordkaap gezien?'

'Nee, niet gezien. De schipper scheerde zelfs een extra uitkijk in. Ook de vrije wacht zocht er naar, want we voelden wel dat er iets mis was en stonden allen aan dek op de uitkijk,' antwoordde Jacob.

‘Jensen , die vlotte vent daar bij het podium met dat vrouwtje, weet jij wie dat is?’ onderbrak Winter onverwachts het verhaal van Jacob, wijzende op een man van mid-40 in gezelschap van een jong vrouwtje met een opvallende tattoo net boven haar enkel.

‘Dat is zeeloods Niska met Gertrud zijn verloofde. Volgens de Pa is hij een levensgenieter. Je zal van de week wel met hem kennis maken want bij hem is er in een hooimijt een stapel huden gevonden. Het model van die Zeeuwse slavenhaler, die bark daar in die glazen vitrine naast de toog, is van zijn hand. Er zit, volgens Niska, een fout in. Als je die vindt dan geeft hij een roebel.

Een kwartier zoeken kost je wel een pot bier. Tot nu toe heeft nog niemand geluk gehad. Persoonlijk denk ik dat het nep is. Wie zal het zeggen!’ concludeerde schipper Jensen en vervolgde te zeggen dat die verloofde, een struise blondine met pijpkrullen, tot voor kort als keetmeid op de visfabriek had gewerkt. Haar taak was onder andere de pekelketels op te stoken om daaruit zout te verkrijgen voor de visrokerijen. Onnodig te zeggen dat het zwaar en vooral zweterig werk is’, zei Jensen. ‘De keet zelf is heet als een flink opgestookte sauna en staat vol stoom. Vanwege de hitte werken de vrouwen met ontbloot bovenlijf en in een lange bruine broek. Ik weet dat, omdat ik er op een van mijn vorige reizen wel eens ben wezen kijken. In de keet was het mistigdonker en de bezoekers werden dan ook aangeraden om kaarsen mee te nemen om beter te zien. Jensen zei, dat Gertrud het plan had om in St.Petersburg beter betaald werk te zoeken. Het schijnt dat Samuel Niska in St. Petersburg voor haar een baantje gevonden had bij ‘Dolle’ Dennis, de logementshouder van het zeemanshuis nabij de Admiraliteit. Zij zou daar terecht kunnen als kamermeisje.

Ze is overigens de dochter van Carin dus van jouw hospita, Jansje', wist Jensen nog in de onderbreking van Winter te vertellen. 'Ga maar verder Jacob, sorry voor de interruptie', zei Winter. 'En dan is er nog iets, zei Jacob. 'Ik heb in Hamina vijf bundels van 500 vellen halsterleer verpakt in met berkenteer geconserveerd zeildoek gekocht van de roeier Simon Paronen. Die staan gestuwd in het dekhuis en daar zit mijn hele gage van deze reis in. Nu zou ik u willen vragen om dat in aanmerking te nemen als ze ooit eens gevonden zullen worden. Paronen heeft er een nota van gegeven dus het moet in zijn boekhouding te vinden zijn. Het is privé gekocht en staat dus niet vermeld in het ladingmanifest'. 'Ik zal mijn best doen', zei Winter die opmerkte dat die Simon Paronen nou niet bepaald de eerlijkste maar wel de gewiekste handelaar van de stad is.

Stuurman Pavlov

'Joachim, Jacob en Jansje, jullie zitten hier nu al bijna een week en hebben natuurlijk een beetje rondgekeken en ook een mening gevormd van stuurman Pavlov. In vertrouwen: 'Wat voor vent is die stuurman,' vroeg Winter zijn tafelgenoten aankijkend en met zijn hand zijn beker naar de waardin schoof die een tweede pint inschonk.'Ik moet hem niet', zei Jacob abrupt. 'Als je bedenkt dat hij zonder menselijk gevoel 36 man in dat lijkenhuis laat opsluiten en helemaal niet aan het lot van de huishoudens denkt. Heel zo'n dorp ligt gelijk plat. De visaanvoer ligt stil en de 'hanges' van de fabriek zijn leeg.' Waarop Joachim aanvulde met te zeggen: 'Wat er in het dorp over hem verteld wordt, zal gerust wel waar zijn. De taak om het vuur op de bakens van de Noord- als Zuidkaap tijdens de

donkere uren brandende te houden moet zeker met die kozakken als hulp niet zo bar veel werk zijn. Alleen al 's zomers als de zon praktisch de gehele dag boven de horizon staat en ook in de lange donkere winter wanneer de zee bevroren en scheepvaart onmogelijk, is een vuurtje overbodig. Dus van half augustus tot eind november moet hij eigenlijk wat werk verzetten'. Trouwens er is nog iets wat mij al enige dagen dwars zit', zei Joachim Jensen. 'Zoals jullie weten maar Winter nog niet, is dat de passagiere die we aan boord hadden om naar Koningsberg te brengen al enige dagen spoorloos is. Zij kwam in St.Petersburg aan boord met heel wat koffers en nog meer vaten wijn voor de bruiloft van haar dochter, zoals zij het uitlegde. De laatste keer dat ik haar zag was op de stoep van het huis van de stuurman waar zij er op toe zag dat de kozakken de vaatjes voorzichtig en vooral heel naar binnen brachten. Daarna heb ik haar niet meer gezien. Ze had, dat weet ik, de mannen die geholpen hadden om de vaten van boord aan de wal te sjuwen beloofd een vergoeding te geven. Zij zou dat de stuurman geven voor verdere verdeling. De mannen hebben natuurlijk nooit iets van een beloning gezien of het moet dat ene lekkende wijnavat geweest zijn. Wel maakten ze onder elkaar al grappen dat het wel 'in natura' aan de stuurman gegeven is, dat herinner ik me ook nog. Dus ik vraag me nu af waar zij zou kunnen zijn. Ze was ongeveer 40 jaar oud en erg sociaal, maakte met iedereen aan boord een praatje, vooral met de kok van wie ze enige broodrecepten had gekregen. Die vrouw, gravin von Fermor is overigens de echtgenote van de gouverneur van Koningsberg waarheen wij dus met onze lading heen moesten. Er is daar zoals je misschien wel weet een oorlog aan de gang en Rusland heeft sinds kort dat stukje Oost

Pruisen in bezit genomen', wist Joachim Jensen nog te vertellen. 'Nou', lachte Jacob,' misschien is ze wel vermoord. Wie weet.' 'Als ik jouw was moet je maar stoppen met dat bier drinken, Jacob' merkte Jansje op, 'na twee pinten slaat je fantasie mooi op hol.' 'Maar kom, het is al laat, ik ga naar Carin mijn hospita en dan gaan we morgen op huis aan met die 'Coopman van Pampus'. Welterusten mannen en nog bedankt voor de gezellige avond', waarop Jansje opstond en buiten in de donkerte verdween. Nu stond Winter ook op en zei : 'Voordat ik het vergeet, zou jij Jensen, morgen mijn secretaris willen zijn en de belangrijkste dingen die tijdens de verhoren te voorschijn komen op willen schrijven. Ik heb namelijk geen klerk uit de stad meegenomen. Het is uurwerk en je tijd wordt vergoed.'

'Mij best,' zei Jensen, 'ik heb toch niets omhanden dus tot morgen ochtend dan. Goede nacht!' En dronk nog gauw de rest van zijn pint leeg en verdween de trap op naar boven waar hij een kamer heel achteraan in de gang had.

Winter ging weer zitten, keek Jacob eens doordringend aan en zei: 'Jij Jacob, moet morgen maar naar St. Petersburg gaan en daar een scheepsverklaring afleggen,' stelde Winter voor.

'Zoiets heb ik nog nooit gedaan', weerstreefde Jacob. 'Dat is het werk van een schipper en als die er niet is dan kan de stuurman het doen. Die hebben er voor op school gezeten.'

'In normale omstandigheden is dat zo, maar nu de gehele crew met twee schepen verloren zijn gegaan en jij de enige overlevende bent, het je plicht is om voor de reder op te komen. Naar aanleiding van een door de consul bevestigde verklaring krijgt de reder het geld